

Barn er pålitelige vitner – hvis de voksne har kompetanse

Nina Strand

journalist i Tidsskrift for Norsk psykologforening

– Barns fortellinger om overgrep kan være knappe eller mangelfulle, men barna finner ikke spontant opp ting. Når deres historier kommer på avveie, skyldes det ofte mang-lende kompetanse hos den voksne som spør.

Intervju med Annika Melinder og Svein Magnussen

Det sier årets vinnere av Bjørn Christiansens minnepris, Annika Melinder og Svein Magnussen. – Det å bli tildelt en pris fra sine egne, er spesielt hyggelig, sier Annika Melinder. – Jeg skriver ikke så ofte denne typen artikler, sier Magnussen. – Det gleder meg spesielt at en fagartikkel som presenterer ny forskning blir verdsatt på denne måten. Jeg blir inspirert, og jeg får lyst til å skrive mer! At prisen virket positivt på prisvinnernes skriveglede, kan vi dokumentere allerede i dette nummeret av Tidsskriftet. Melinder og Magnussen skrev månedens fagessay umiddelbart etter at de ble kjent med tildelingen.

Vi møter de to forskerne dagen etter prisutdelingen. Prisvinnernes formidlingsglede er stor, både hva gjelder ferske forskningsresultater og anskueliggjørende eksempler. I løpet av et par formiddagstimer virvles vi inn i en strøm av entusiastiske muntlige essays om nyere forskning i vitnepsykologi, nasjonalt og internasjonalt.

Barna husker vonde hendelser

Ifølge de to har vi i dag god dokumentasjon på at barn husker godt, og at deres fortellinger er pålitelige, dersom de ikke forstyrres eller avledes. Laboratorieforsøk og undersøkelser bygget på daglige erfaringer eller spesielle hendelser i barnas liv, er sammenfallende på dette punktet. – Men kommunikasjonen med barna er helt avgjørende, sier de. – Barnet fanger lett opp usagte forventninger og reaksjoner fra den som spør. Når den voksne viser misnøye med barnets svar, eller når en bestemt type svar møtes med sosial belønning, kan dette virke ødeleggende.

– Er det ikke forskjell på dagligdagse hendelser og vonde opplevelser?

– Nei. Fra normalpsykologien vet vi jo at vi husker negative ting bedre enn mer nøytrale hendelser. Glemselskurven ser ikke ut til å være annerledes for belastende hendelser. Forskning viser at man ikke glemmer eller fortrenger overgrep, slik det har vært hevdet.

«Våpenfokus»

Magussen og Melinder forteller om undersøkelser av barn i 2–3-årsalderen som har vært innlagt på akuttavdeling. De barna som hadde utviklet språk ved erfaringstidspunktet, kunne fortelle om uhellet som var bakgrunn for innleggelsen i opptil fem år etterpå, selv om de yngste barna husket få detaljer. – Stressende hendelser av alle typer viser seg å sitte bra hos barna, sier de. Generelt er det slik at viktige detaljer registreres bedre under stress, mens mer perifere ting registreres dårligere. – Forklaringen på det er at stress medfører en innsnevring av oppmerksomheten mot det som virker mest truende. I vitnepsykologien kaller vi dette «våpenfokus», sier Magnussen.

Han forteller om undersøkelser av hva folk husker i sammenheng med ran. Et flertall husker ranernes våpen, men de har større problemer med å huske hva ranerne hadde på seg, og hvordan de så ut. – Dette er viktig kunnskap i sammenheng med vitneavhør sier han, og forteller at en nå tar i bruk moderne hjerneavbildningsteknikker for å se på blodgjennomstrømming i hjernen når en utsettes for emosjonelt negative stimuli. Forskerne ønsker blant annet å finne ut om det er forskjeller mellom barn og voksne. – En grunn til at traumatiske erfaringer fester seg så godt, ser ut til å være at de støtter seg til flere nevrale nettverk, som for eksempel amygdala, sier de.

Undersøker intervjuer med barn

I juni tok Annika Melinder doktorgrad med tema barn som vitner. Veileder var Svein Magnussen. Her undersøkte hun intervjuer av førskolebarn, foretatt henholdsvis av psykologer, psykiatere og politietterforskere. Hun ønsket å studere i hvilken grad intervjuernes fremgangsmåte og metode styrket eller svekket barnas hukommelse. Avisene slo stort opp konklusjonen, som var at politiet var bedre intervjuere enn psykologene, selv om heller ikke de var gode nok. – Politiet har fått opplæring i strukturert intervjuteknikk, sier Melinder. – De stiller flere åpne spørsmål enn psykologene gjør.

– Det var en kontrollert studie, der 71 fireåringer skulle på besøk hos helsesøster, forteller Melinder. – Helsesøsteren gjorde vanlige undersøkelser, men også noen uvanlige ting, som å pusse av vindusruten med en leke, og lytte på kneet med stetoskop. Intervjuerne visste ikke noe om hva barnet hadde vært med på. Samtalene med barnet ble tatt opp på video, og vi studerte kontakt, hva slags spørsmål som ble stilt, pauser i samtalen og eventuelt materiale som ble brukt. Vi fant forskjeller mellom psykologene og politiet, særlig dette at psykologene tok i bruk leker og observasjoner av

barnas lek. Dette er en illustrasjon på hvordan det kan gå når metoder som er utviklet på ett felt flyttes over til et annet, uten tilstrekkelig refleksjon over hvilke problematiske sider det kan ha.

Observasjonsordningen bør avskaffes

Melinder forteller at Norge er det eneste landet i verden som har åpnet for at lekemateriale kan brukes i avhør av barn. Det ble innført i 1998. Melinder satt i et offentlig utnevnt utvalg som skulle evaluere ordningen med avhør og observasjon av barn. I mai skrev det i sin konklusjon: Man bør vurdere om ordningen med observasjon i sammenheng med avhør av barn, bør opphøre.

– All forskning tyder på at barn som har noe å fortelle om overgrep, gjør det. Problemet er at de utelater informasjon, de forteller lite detaljert, sier Melinder.

– I stedet for å bruke tid og vente, hender det at intervjueren tar i bruk uholdbare metoder og stiller ledende spørsmål for å lokke barna til å fortelle mer.

Storstilt analyse av intervjuer

Det trengs mer kunnskap om hvordan intervjuernes metode og væremåte påvirker barnas fortellinger. Nå er forskningsmiljøet ved Psykologisk institutt i gang med en større undersøkelse av dommeravhør av barn, tatt opp på video i perioden 1985 til 2002. – Vi vil se på hvordan avhørene foregår i forhold til den kunnskapen vi i dag har om god praksis, sier Magnussen. – Vi vil undersøke hvilke spørsmål som blir stilt, om man bruker ledende spørsmål, og om man bruker for lang eller for kort tid, om man gir rom for pauser. En sammenligning mellom de ulike yrkesgruppene som gjør intervjuene er også interessant. Det er første gang vi gjør en slik undersøkelse i Norge.

Opplæring er nødvendig

Det finnes ingen egen utdanning for psykologer som skal avhøre barn. – Psykologforeningen har kurs for sakkyndige, men det finnes ingen strukturert opplæring i samtaler med barn. – Nå som det er slik at sakkyndige snakker med barn også i sivilretten, for eksempel i barnefordelingsaker, burde det komme. Og hva med en spesialistutdanning i sakkyndighet? spør Melinder.

Selv underviser hun på politiskolen, som nå har satt i gang opplæring i samtaler med barn. – Politiet trenger kunnskaper om utviklingspsykologi, og kognitive og emosjonelle faktorerens betydning i forhold til barn. Vi psykologer mangler på vår side kompetanse i strukturert avhørsteknikk.

Tverrfaglighet gir fremskritt

Tverrfaglighet er livsnødvendig for god forskning, mener prisvinnerne. Magnussen har i en årrekke deltatt i internasjonale forskningsmiljøer. – All fremgang i dagens forskning avhenger av at man går ut over sitt eget fag, og kobler seg til andre faggrupper. Hjerneforskning er et stort felt der psykologene har gitt vesentlige bidrag. Forskningsmiljøet er tverrfaglig og multidisiplinært. Et bredt perspektiv på kunnskap er uhyre viktig, poengterer han. – Også klinikere kan ha stor nytte av å sette seg inn i nyere hjerneforskning. Jeg har en kullsviertro på at jo mer vi kan, jo bedre blir vi.

Norske vitnepsykologer deltar i et utstrakt internasjonalt forskernettverk. Vitnepsykologien er en del av kognitiv psykologi, og forskning med utgangspunkt i hverdagslige situasjoner og hendelser er en betydningsfull kilde til kunnskap for vitnepsykologien. Fra 2003 til 2004 deltok Svein Magnussen

og Annika Melinder i en internasjonal forskergruppe på 14 forskere fra seks land på Senter for grunnforskning ved Det Norske Vitenskapsakademi. Snart kommer boka «Everyday Memory», som presenterer en del av denne forskningen.

Vitebegjærlige psykologer

Prisvinnerne synes de merker en økende interesse for forskningsbasert kunnskap, både hos psykologer og andre faggrupper. – På Psykologikongressen «Følelsenes og bevissthetens anatomi» i Oslo i fjor, fikk de vitenskapelige fellesforedragene spesielt gode tilbakemeldinger, sier Magnussen. – I dag merker vi en etterspørsel etter vår forskning fra psykologer, annet helsepersonell, og ikke minst fra jurister. De vil ha oppdatert kunnskap, og de spør etter evidensbasert praksis. Dette er positivt! – Ja, som kliniker gleder også jeg meg over dette, skyter Melinder inn. – Vi psykologer har en akademisk bakgrunn som skiller oss fra de andre helseprofesjonene, og som vi bør være oss bevisst. Også som klinikere er akademien en del av vår identitet.

–Vår fagutdanning gir oss teoretisk oversikt og god metodekunnskap, som gjør oss i stand til å vurdere sammenhengen vi bruker våre metoder innenfor poengterer hun. – Vi må kjenne metodenes feilkilder, og være kritiske når vi tar med oss metoder fra klinisk virksomhet inn i sakkynndighetsarbeidet.